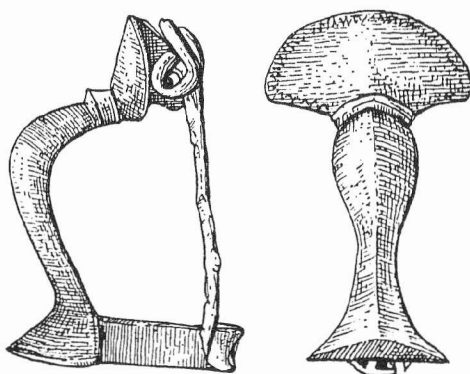

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ
39 (1995-1996)

ISSN 1211-7250
ISBN 80-86023-17-6

BRNO 1999

PŘEHLED VÝZKUMŮ 39 (1995-1996)

Vydává:	Archeologický ústav AV ČR Brno Královopolská 147, 612 00 Brno E-mail: ps@iabrno.cz http://www.iabrno.cz/3ca.htm
Odpovědný redaktor:	PhDr. Jaroslav Tejral, DrSc.
Redakce a příprava pro tisk:	Mgr. Balázs Komoróczy, Ing. Petr Škrdla
Na titulním listě:	Římská bronzová kolínkovitá spona z Mušova
Kresba:	Lubomíra Trávníčková
Tisk:	Bekros
Náklad:	350 ks

Publikace neprošla redakční ani jazykovou úpravou.

Published by:

AÚ AV ČR Brno, Královopolská 147, 612 00

All rights reserved.

© 1999 by the Authors and IA AS CR Brno.

ETNOARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM V LANASHUHAIA (OHŇOVÁ ZEMĚ, ARGENTINA)

Jiří Svoboda, AÚ AV ČR Brno

Během února 1996 se Archeologický ústav AV ČR Brno zapojil do dlouhodobého projektu výzkumu indiánského osídlení podél průlivu Beagle na jihu Ohňové země, který tu prováděl CADIC (Jižní středisko vědeckého výzkumu) v Ushuai ve spolupráci s Autonomní univerzitou v Barceloně. Přestože dosavadní výzkumy dokládají plynulé osídlení dosahující časové hloubky nejméně 6 tisíc let, poslední výzkumné sezóny se zaměřily spíše na etnoarcheologický výzkum recentních indiánských sídlišť, datovaných zhruba na přelom 19. a 20. století. Pro výzkum v roce 1996 byla zvolena lokalita Lanashuhaia („Zátoka datlů“), ležící východně od estancie Harberton, mezi ústím řek Rio Varela a Rio Cambaceres. Je to členitá zátoka, jejíž bizarní tvar je modelován ledovcovými morény a pobřeží lemují stopy průběžně vznikajících a zanikajících indiánských obydlí, prakticky ve všech příhodnějších polohách. Stopy obydlí tvoří standardní řady kruhovitých útvarů o průměru asi 3 - 3,5 m, na obvodu lemované pásmem jemně stratifikovaných sedimentů s četnými mořskými škebllemi (*concheros*, obr. 1). Úkolem této sezóny bylo mimo jiné srovnat sídelní a depoziční procesy, které vedly k vzniku těchto morfologicky nápadných útvarů, spolu s příslušnou etnologickou dokumentací, a to zejména z hlediska možných dalších etnoarcheologických zobecnění (srv. např. Gamble - Boismier, eds., 1991, Kroll - Douglas Price, eds., 1991, Burch - Ellanna, eds., 1994).

Pobřeží průlivu Beagle obývali v historických dobách tzv. „kánojeví Indiáni“ Yamana, zatímco vnitrozemí obývali „pěší Indiáni“ Selknam (Ona; Gusinde 1931, 1937). Obě skupiny se liší původem, jazykem i způsobem obživy (využití mořských zdrojů, hlavně lachtanů, ryb, kormoránů a mořských měkkýšů u Yamana oproti suchozemským zdrojům, zejména lamám guanaco, u Selknam). V etnoarcheologickém inventáři, konkrétně ve štípané industrii, se však tyto etnické rozdíly výrazněji neprojeví, a to ani v morfologii charakteristických projektilů.

Náš zájem se zaměřil na strukturu sídliště a jednotlivých staveb u Indiánů Yamana. Srovnávací fotodokumentace, zejména u Gusindeho, ukazuje, jak byl materiál i technika stavby determinován přírodním prostředím i způsobem života na pobřeží. Kostru obydlí tvořily mladé notofágové kmene a plášť byl pevně propleten větvemi notofágů, někdy (a to častěji u vnitrozemských Indiánů Selknam) překryt kůžemi guanak. Tvar stavby byl buď kupolovitý, pokud se kmene ohnuly do oblouku, nebo se skládaly do kužele na způsob típí. Ohniště leželo uprostřed a poměrně efektivně vytápělo celý vnitřek, ale stále hrozilo, že nevelká stavba vzplane, takže bylo nutné pravidelně vymetat podlahu pokrytou opadaným listím, odpadem výroby a potravy. Tím se postupně formoval kolem centra chaty pravidelný kruhový val, tvořený střídajícími se vrstvičkami škeblí, archeologicky sterilního humusu a různých předmětů (uhlíky z vymetených ohnišť, kosti mořských savců a kormoránů, kamenné nástroje i kostěné harpuny). Když byl val tak vysoký, že by bránil stabilitě konstrukce a voda z tajícího sněhu by stékala doprostřed chaty, přesunuli se Indiáni na jiné místo.

Archeologické situace se objeví ihned pod odstranění drnu (obr. 2). Vlastní vnitřek chaty přitom není archeologicky příliš zajímavý, neboť informace o osídlení jsou zakódovány spíše v členitých mikrostratigrafických sekvencích na periférii. Jejich výzkum doplňuje právě ty údaje, které pro původní etnografickou dokumentaci nebyly dost atraktivní (stopy výrobních činností, nenápadné artefakty, struktura fauny).

Během pobytu jsem se pokusil zachytit rovněž stopy vnitrozemských Indiánů Selknam, které by teoreticky měly být mnohem méně nápadné. Domnívám se, že se mi to podařilo na temeni izolovaného bezejmenného pahorku navazujícího západně na hřeben Cerro No Top. Zamokřenou depresi zde lemovalo pásmo částečně umělých vyvýšenin, kolem nichž ležely dva kamenné artefakty (chopper, otloukač). Vzhledem ke vzdálenosti k pobřeží a nedostupnosti terénu však ověřovací výzkum zatím nebyl možný.

Variabilita sídelních procesů u lovců-sběračů je široká a faktorů, které ovlivňují tvar a funkci obydlí, je více, než lze vyjmenovat v této zprávě. Na Moravě ukazuje prostorová analýza velkých gravettských sídlišť, že prozkoumaná plocha se člení podle jednotlivých sídelních celků, každý s centrálním ohništěm či s ohništi, a v některých případech rovněž s kruhem větších předmětů na obvodu. Mikrostratigrafie obvodového pásma ovšem v našich podmínkách dochována není. Model sídliště kanojových Indiánů Yamana tedy naznačuje pouze jednu z možností, jak mohl obvodový kruh obydlí vznikat. Proti modelu Yamana můžeme postavit model típí ze severoamerických plání, kde po opuštění tábora zůstává po stavbě rovněž charakteristický kruh („teepee rings“), tentokrát ovšem z kamenů, které byly přímo součástí konstrukce. Při komplexní interpretaci našich loveckých sídlišť tedy budeme volit spíše mezi krajními možnostmi, které etnoarcheologie nabízí.

Literatura:

Burch, E. S., Ellanna, L. J. eds., 1994: Key issues in hunter-gatherer research. Oxford University Press, Oxford – Providence.

Gamble, C., Boismier, W.A., eds., 1991: Ethnoarchaeological approaches to mobile campsites. International Monographs in Prehistory, Ann Arbor.

Gusinde, M. 1931, 1937: Die Feuerland Indianer I-II. Wien.

Kroll, E.M., Douglas Price, T., eds., 1991: The interpretation of archaeological spatial patterning. Plenum, New York and London.

Svoboda, J. 1996: Ohňová země, Dolní Věstonice a etnoarcheologie. Analýza loveckých sídlišť. *Vesmír* 75, 1996, 377-383.

Summary:

In winter 1996, as an effort to understand the dynamics that lay behind the static archaeological record, and thanks to collaboration with the CADIC, Ushuhaia, and the Universidad Autonoma, Barcelona, we approached ethnoarchaeological evidence from the Yamana sites of Tierra del Fuego. The Fuegian sites, as visible on the surface today, are composed of networks of circular settlement units with diameter of 3-3,5 m, each encircled by shell middens accumulated during longer time-spans (Fig. 1). This circular structure is mostly the result of repeated cleaning of hearths and other objects from center towards the peripheries (Fig. 2). Stratigraphy and chronology of the middens, composed of shells, charcoal, bones and artifacts interstratified with sterile humous layers, documents temporal differences in the range of thousands of years among the features, or, sometimes, among individual occupations of the same feature. Against the Fuegian model, where objects have accumulated on peripheries as a refuse, there is the teepee-rings case from North American Plains, where the larger objects evidently formed basements of structures.

Obr.1. Zátoka Lanashuhaia, Ohňová země. Řady sídelních objektů lemující pobřeží.

Obr.2. Lanashuhaia. Etnoarcheologický výzkum vybraného sídelního objektu.